

Likestillings- og diskrimineringsombudets innspill til Stortingsmeldingen om Forebygging av ekstremisme

Likestillings- og diskrimineringsombudet er glade for et sterkt og tydelig fokus på forebygging i Forebygging av ekstremisme. Trygghet, tillit, samarbeid og demokratisk motstandskraft Meld. St. 13 (2024-2025). Forebygging synes ikke dersom den virker. At effekten egentlig ikke synes kan gjøre det vanskelig å prioritere forebygging heller enn tiltak som reparerer. Forebygging ligger også spredt på mange budsjettområder. Det å legge inn en forebyggende innsats på et budsjettområde, kan spare millioner av skade på et annet området. Det er derfor viktig at man ser forebygging i et helhetlig perspektiv.

Ombudet støtter også at det skal legges frem en egen stortingsmelding om gutter og menns likestillingsutfordringer, og vi forventer at det settes av midler til å gjennomføre tiltakene i meldingen.

Ombudet ønsker å kommentere på følgende saker:

- Nasjonalt senter for innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme
- Bekjempe utenforskap og styrke lagmodellen
- Styrket innsats på psykisk helse
- Lovfesting av fritidsklubber
- Digital sikkerhet for unge
- Veiviserordning og forum

Nasjonalt senter må ha forebygging av hatkriminalitet i sitt mandat

Ombudet er svært glade for at det vil bli opprettet et nasjonalt senter for innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, med et så tydelig fokus på å understøtte det lokale forebyggende arbeidet. Det står i Stortingsmeldingen at det skal utarbeides et mandat for det nye nasjonale senteret mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Ombudet vil allerede nå spille inn at senteret også bør ha som mandat å jobbe forebyggende mot hatkriminalitet.

Hatkriminalitet kan i mange tilfeller være noen av de første tegnene på holdninger som kan lede til voldelige og ekstremistiske handlinger. Dette skriver Regjeringen godt i Stortingsmeldingen på s. 19: «Noen ekstremister har rasistiske holdninger, og mange retter hatet sitt mot bestemte grupper, som jøder, muslimer eller personer

med innvandrerbakgrunn. Noen retter hatet mot flere av disse gruppene. Skeive kan utsettes for ekstremisters handlinger og ytringer. Romer er en gruppe som utsettes for rasisme og marginalisering. Personer med nedsatt funksjonsevne kan oppleve både hets, trakassering og i noen tilfeller vold. Samer utsettes også for trakassering og hets.»

Hatkriminalitet kan også utarte på ulike måter for ulike minoritetsgrupper og ombudet er derfor opptatt av at det er viktig at mandatet gir muligheter for et bredt perspektiv.

Ombudet mener:

- Det er viktig at senteret får et mandat som omfatter forebygging av hatkriminalitet og at det tilføres ressurser som kan bygge kunnskap og forståelse av fenomenet hatkriminalitet.

Bekjempe utenforskap og styrke lagmodellen

Ombudet støtter fokus på å utvikle bedre lavterskeltilbud og mer tilpassede tjenester for unge med sammensatte utfordringer. Å løse denne utfordringen krever innsats på tvers av sektorer og samfunnsaktører. Vi ønsker derfor å trekke frem behovet for å tenke lagmodeller og tiltaket Mann ombord som et eksempel.

Kirkens Bymisjon erfarer at mange sliter med å få, starte, følge opp og fullføre tiltak i Navs portefølje. Det er høye terskler for å delta i Navs tiltak, det kan være vanskelig å velge riktig tiltak, eller tiltakene passer kanskje ikke. Flere unge har sammensatt utfordringer, og behøver at utdannings – og helseinstitusjoner, og Nav samarbeider tettere. Det er behov for tilpassende løsninger, mulighet for tett oppfølging i perioder, og tiltak som gjør at unge kan mestre Navs tiltak.

Prosjektet Mann ombord er et samarbeid med Nav, Trondheim kommune og Kirkens Bymisjon har utviklet en lagmodell som løser mange av utfordringene unge menn opplever for å komme i arbeid og aktivitet igjen. Det offentliges samarbeid med en ideell, nøytral part gir en bredde i kompetanse og tilbud, samt et nøytralt sted å møtes. Dette øker sannsynligheten for deltakelse i tilbudet, et persontilpasset tilbud og deltakelse i utdanning og arbeidslivet. Et av suksesskriteriene er at tiltaket har en svært lav terskel for deltakelse, uten behov for henvisning eller vedtak, kun et ønske om hjelp. Samarbeidet rundt den enkelte er satt i system i form av et lag (team). Laget sørger for all koordinering, tett samarbeid og ivaretar all kontakt med egen

etat, noe som bygger ned barrieren for å ta kontakt, reduserer tidsbruken og senker terskelen for deltakerne. Tiden kan dermed brukes på deltakelse og arbeidsrettet aktivitet. Modellen i seg selv kan overføres til mange andre målgrupper.

Vi støtter derfor Kirkens Bymisjon og mener at:

- Samarbeidet rundt den enkelte unge må forenkles og settes tydeligere i system. Lagmodellen er en enkel og god modell for å sikre effektivt og godt samarbeid rundt unge, en god måte å løse samarbeidsutfordringene på, og samtidig et tiltak som senker terskelen for deltakelse.
- Kirkens Bymisjon har foreslått 10 mill. kr til nasjonal utprøving av denne modellen.

Styrket innsats på psykisk helse

Vi støtter den økte innsatsen mot psykisk helse og mener den bør trappes opp ytterligere. Vi vil gjerne nevne to mulige innsatsområdet:

Selvmondsforebyggende tiltak rettet mot ungdom på alle skoler i Norge.

Selvmoord er den hyppigste dødsårsaken blant unge under 25 år i Norge.

Selvmondsforsøk og selvskading er et enda hyppigere problem. Det har økt kraftig blant våre unge i løpet av de siste årene. Programmet Youth Aware of Mental Health (YAM) som retter seg mot ungdommer i alderen 13-17 år er et eksempel på et selvmondsforebyggende tiltak. YAM er et tiltak som kan "vaksinere" barn og unge mot at følelsesmessige og psykiske kriser får så katastrofale følger som de altfor ofte gjør.

Rask psykisk helsehjelp for menn.

Mange kommuner har tilbudet om Rask psykisk helsehjelp, som retter seg mot hele den voksne befolkningen. Følgforskning viser at dette tilbudet har like god effekt for menn og kvinner, men det er mange færre menn enn kvinner som benytter seg av det. Ombudet har undersøkt tilbudet nærmere og ser at Rask psykisk helsehjelp i mange kommuner ikke henvender seg direkte nok til menn eller fremstår som relevante nok for menn. I mange kommuner er tilbudet lite synlig og det er for mange steg klienten må ta for å komme i kontakt. Det er med andre ord en del å gå på for at tilbudet er et reelt lavterskeltilbud. Dette rammer behandlingsvegrende menn særlig hardt.

Ombudet mener:

- Det bør sikres at alle skoler i Norge får mulighet til å gjennomføre programmer som YAM eller lignende.
- At Helsedirektoratet må tilføre NAPHA en øremerket ressurs slik at tilbudet Rask psykisk helsehjelp utvikles og promottes slik at det oppleves som mer relevant for flere menn. Dette vil være et billig og lite arbeidskrevende tiltak som vil kunne ha stor effekt.

Lovfesting av fritidsklubber

Vi støtter at det er opprettet en egen tilskuddsordning for gutter og menns møteplasser. Vi vil likevel benytte anledningen til å snakke om fritidsklubber. Fritidsklubber er en svært viktig arena for å motarbeide ungt utenforskap. Ungt utenforskap er en stor samfunnsutfordring og berører særlig diskrimineringsgrunnlagene alder, kjønn, seksuell orientering, kjønnsidentitet, etnisitet og funksjonsnedsettelse. Mange unge i disse gruppene rapporterer at de kan oppleve utenforskap og barrierer for deltakelse i tradisjonelle idretts- og fritidsaktiviteter. Forskning viser at deltakelse i fritidsaktiviteter har en positiv effekt på utdanningsløp, integrering i samfunnet og psykisk helse. Fritidsklubber kan bidra til å forebygge psykiske helseplager gjennom å motvirke ensomhet og styrke muligheten for sosial støtte. Fritidsklubber er også en viktig arena for folkehelsearbeid rettet mot barn og unge, særlig fordi klubbene kan fungere som kontaktpunkt mellom det kommunale tjenesteapparatet og ungdom som har en risikofylt livsstil eller som opplever utfordringer hjemme. Forskning fra NTNU viser at fritidsklubber er lavterskeltilbud som motvirker utenforskap blant barn og unge. Ifølge Ungdata er fritidsklubber den vanligste fritidsaktiviteten etter idretten. Hver tredje ungdom benytter fritidsklubben der hvor de finnes, og det er god representasjon av barn og ungdom med ulik sosioøkonomisk bakgrunn. Erfaringer fra sektoren viser at de økonomiske rammevilkårene er uforutsigbare og at flere fritidsklubber har blitt vurdert nedlagt på grunn av kommuneøkonomien de senere årene. I en kartlegging fra Ungdom og Fritid i 2022 oppga 75% av fritidsklubbene at de ble foreslått nedlagt eller kuttet, hvor kommuneøkonomi ble oppgitt som årsak i ca. 80% av tilfellene. Derfor er det viktig å lovfeste et slikt tilbud.

Ombudet mener:

- At lovfesting av fritidstilbud vil sikre at det finnes inkluderende møteplasser som tilrettelegger for mangfold og gir alle ungdommer muligheten for et fellesskap, noe vi vet er avgjørende i arbeidet mot ungt utenforskap. En

lovfestet rett til fritidstilbud kan også bidra til å styrke at unge fortsetter å delta i samfunnet ved å motvirke utenforskap i ung alder.

Digital sikkerhet for unge

Ombudet støtter økt aldersgrense for når barn kan samtykke til at blant annet sosiale medier og lovfesting av en aldersgrense på sosiale medier. Ombudet enig i at det er gode grunner til å innføre en statlig aldersgrense (uten verifisering) for bruk av sosiale medier, og som legger seg på en strengere linje enn selskapenes aldersgrenser, all den tid det florerer både ulovlig og skadelig innhold på slike digitale tjenester. I så tilfelle er det avgjørende at myndighetene finner en riktig balanse mellom barn og unges rett til samfunnsdeltakelse, informasjons- og ytringsfrihet, og det å beskytte dem på digitale arenaer. Imidlertid vil ikke en statlig aldersgrense, med eller uten aldersverifisering, løse problemene med dagens bruk av digitale plattformer alene. Dersom statlig regulering skal legge til rette for trygge digitale møteplasser må øvrige tiltak iverksettes. I den forbindelse vil ombudet fremheve at så godt som alle skadevirkningene er nært forbundet med selskapenes forretningsmodell, nemlig den overvåkningsbaserte markedsføringen. Ombudet vil oppfordre til en strengere regulering av denne forretningsmodellen, i første omgang ved å inkorporere EUs Digital Services Act som vil gi en bedre beskyttelse av barn på nett. I neste omgang mener vi norske myndigheter bør innføre et generelt forbud mot overvåkningsbasert markedsføring og påta seg en pådriverrolle internasjonalt for å etablere et tilsvarende forbud i europeiske land. For øvrig bør norske myndigheter sikre at tilsynene som håndhever relevant regelverk, herunder Datatilsynet, Medietilsynet, Forbrukertilsynet mv. har tilstrekkelig med ressurser til å ilegge avskrekkende bøter ved brudd. Når nye regler trer i kraft, som DSA, må disse også håndheves effektivt.

Ombudet mener:

- Det må sikres hurtig inkorporering av DSA.
- At det må på plass et generelt forbud mot overvåkningsbasert markedsføring.
- Det må sikres mer effektiv håndheving av regelverket som skal beskytte forbrukerne og særlig barn og unge på nett.

Veiviserordning og forum

Ombudet støtter at det etableres en statlig ordning for muslimske veivisere. Vi støtter, og har vært en pådriver for et slikt forum som Forum om muslimfiendtlighet.

Ombudet mener:

- Det bør etableres en veiviserordning for norske romer
- Nå har Forum om muslimfiendtlighet virket en stund og vi anbefaler å evaluere ordningen og gjøre eventuelle tilpasninger.

Sendt inn 07.04.2025